

Jakab Gábor

Beszélgetés a 75 éves P. Jáki Sándor Teodóz bencés atyával,

akinek megadatot, hogy annyi esztendősen legyen, mint ahányszor meglátogatta Moldvában a csángómagyar testvéreket

— *Kedves atya! Talán a legmeghatóbb az élet-
rajzában, hogy három fiútestvérből: Imre, László,
Sándor — három bencés szerzetes lett: Zénó,
Szaniszló, Teodóz. Kérem, mutassa be a családját!*

Jakab Gábor a Győri Czuczor Gergely Bencés
Gimnázium tanára.

— Nagyanyám és édesanyám értünk mondott imádságairól tudok. Édesapám — aki az előző század elején volt győri bencés diák — erről nem beszélt előttünk, csak büszkén boldog volt, hogy a fiai bencések akarnak lenni és azok is lettek. Jól emlékezem, hogy 1944. december 13-án este a harcterről éppen megjött édesapámnak bejelentettem: Pannonhalmáról értesítettek, hogy négyünket az osztályból várnak bencésnek, és én oda akarok menni. Eközben édesanyám a nyitott konyhaajtón át meghallva szándékomat, ott helyben letérdelt és úgy köszönte meg a jó Istennek, hogy a harmadik fiának is papi hivatást adott. — Apai nagyanyám a győri orsolyita templomba járt mindennap, még a délutáni *letenyére* (litániára) is elment imádkozni. Tizennyolc unokája közül öten lettünk szerzetespapok, ketten pedig szerzetesnővérnek mentek.

Van még egy szép adata családuknak: édesanyánk 100 éves koráig élt köztünk. Kedvesen szokták mondani ismerőseink: „Veletek nem is érdemes vitatkozni, mert ha addig éltek, mint édesanyátok, nektek tovább lesz igazatok itt a földön, mint nekünk.” — Remek adat az is édesanyánkról, hogy halála évében még szívesen fejtett keresztrejtvényt. — Arra is meghatottan emlékezem, hogy édesanyám temetésekor a koporsója előtt a szertartást végző pap, Marton József bencés atya, így kezdte prédikációját: „Etelka néni, milyen a mennyország?” — Azt pedig szívből kívánom mindenkinek, hogy legyen meg az a boldogsága, hogy édesanyjának az ő 100 éves korában még kezet csókolhasson.

— *Egyszerű lenne úgy fogalmazni, hogy bátyjai példáját követve lett bencés. Biztosan többről volt itt szó! Mit jelentett 1944-ben a bencésekhez csatlakozni? Mi volt az eszmény, melyhez elköteleződött?*

— Igaz és találó ez az egyszerűnek látszó megfogalmazás, csak egy kicsi is szócska kívánczik hozzá: *bátyjai példáját is követve lett bencés*. Ahogyan a dogmatikában tanultuk: van belső és külső kegyelem, és így lett számomra a családi imádság a belső kegyelem (*interna*), bátyáim jó példája pedig lett a külső kegyelem,

a *gratia externa*. Ezt 1952. június 29-én, újmiséem napján meg is köszöntem Zénó bátyámnak. Szaniszló bátyám nem lehetett ott, hogy hálálkodhassam neki is, mert akkor már Rómában szerzett doktorátusával Amerikában tanított teológiát.

Hogy éppen a bencésekhez csatlakoztunk? Mert Győrött őket ismertük a legjobban. Elsőnek Szigeti Ábel atyát ismertem meg a bencés rendből: bátyáim tanárát, nekem később noviciusmagiszteremet Pannonhalmán. Olyan nagyszerű egyéniség volt és mélységesen hitéből élő ember, hogy —jellemző!— az ő családjukból mind a négy fiútestvér bencés lett.

Egyszerű, bátor lépést jelentett 1944-ben a magyar bencésekhez csatlakozni, fiatalos, lendületes elkötelezettséget. Ahogyan a legtöbb fiatal ma is keresi és kutatja a lelkiileg-szellemileg igazat és a többet, azt tettük mi is. Ma is így van ez, de talán nem merik eléggé az elkötelezettségre lendíteni a fiatalokat az idősebbek, vagy talán az imádság lett kevesebb? Pedig Jézus figyelmeztet bennünket: Kérjétek az aratás Urát, küldjön munkásokat aratásába!

Közvetlenül az oroszok betörése előtt, 1944. decemberében volt a beöltözésem Pannonhalmán. Akkor VI. osztályos gimnazista voltam. A megelőző diákévekről az érettségi találkozókön szoktunk nagy-nagy örömmel beszélgetni, mert az lett egyre világosabb mindannyiunk előtt: mi mindent kaptunk mi a Szent Hegy gimnáziumában! A gimnáziumi órák mellett a diákotthonban éltünk, nem is annyira tanári felügyeletben, hanem inkább tanáraink, prefektusaink, a bencés atyák társaságában. — Gimnáziumunkat különben olasz tannyelvűnek alapították 1939-ben. Érettségi bizonyítványunk Olaszországban is érvényes.

Leszámítva a pusztító háborút, nem is az 1945-ös év volt a legnehezebb, hanem az 1948-as: a szerzetesiskolák (köztük kilenc bencés gimnázium) államosítása; sőt még inkább az 1950-től kezdődő évek: a pártállam kísérlete a lelkiismereti szabadság gúzsbakötésére.

— *Miért éppen a zene felé szakosodott bencésként?*

— A családból kaptam az alapvető indítást. Otthon mindenkinek kitűnő hallása volt, és jól emlékezem édesanyámnak nagyon szép énekhangjára. Édesapám családjában két nagybátyám igazgató-kántortanító volt. Az egyik közülük, a keresztapám, énekkarával országos versenyen második díjat nyert. Édesapám, aki nem tanítóképzőt végzett, hanem a győri bencés gimnáziumban érettségizett, sajátosan érdeklődött az összhangzattan iránt. Nővérem, Erzsike, a győri zeneiskolában jó képzést kapott, és én az ő révén kerültem közvetlen kapcsolatba a zongorázással. Évtizedek után is el kell ismernem zenepedagógiai érzékét és következetes szigorát is: nekem sosem esett nehezemre gyakorolni még későbbi évtizedeimben sem, hiszen ő nálam, a kezdő zongoristánál is magától értődőnek tartotta —és meg is kívánta— a napi egyórás gyakorlást. Az öröklött jó hallás miatt évekkel később is alig tudtam megérteni, hogy valaki hamisan tudjon énekelni, és azt sem, hogy ha valami egyszer le van kötözve, akkor azt egyesek miért nem tudják leénekelni.

A pannonhalmi gimnáziumban kiváló zongoraművész tanárom volt: a Dohnányi-tanítvány Hersényi Bálint. Orgonára és zeneelméleti tárgyakra a Ró-

mában végzett egyházzenesz Szigeti Kilián bencés atya tanított. — Hadd tegyek hozzá valamit, ami nem sikerült nekem zenetanulásomban: nagyon szerettem volna, hogy tudjak csellózni, néha még álmodtam is róla, hogy milyen szépen játszom Bach gordonkára írt szólószvitjeit. Hogy ezeket játszhassam, erről már régen végképpen lemondtam, de ma is csodálom és a zeneirodalom legnagyobb alkotásai közé sorolom mind a hat Bach-szvitet.

— *Kezdetben szolgált Mezőtúron, Sopronban. Hogyan emlékezik vissza ezekre a helyekre?*

— 1952-ben, pappászentelésem után, hogy a rendi növendékkeretben — a kegyetlen pártállami numerus clausus miatt — helyet adjunk a fiataloknak, csaknem két egész évfolyamot kihelyeztek a lelkipásztorkodásba. Engem hivatalosan kántornak (de titokban káplánnak is) a váci egyházmegyei Mezőtúrra helyeztek, pedig akkor már másfél év egyetemi anyagát elvégeztem matematikából és fizikából. — Mint minden újmisének, nekem is felejthetetlen emlékeim maradtak meg első beosztásomban a nagyon buzgó alföldi híveket szolgáló lelkipásztorkodásból. Abban a (22 kilométerre még a mi plébániánkhoz tartozó) tanyavilágban nagy boldogság volt pasztorálni. — Persze akkor még csak kérekpáron mentünk, és ott, az Alföld közepén mintha mindig csak ellenzél fújt volna: menet is, jövet is.

Zenei tanulmányaimat azonban ott is folytathattam: szorgalmasan gyakorolva a zongorán. Mezőtúron a már meglevő templomi kórust is rám bízta: minden vasárnap énekeltünk, nem kis odaadással. Sőt kórusommal a környékbeli plébániákon egyházzenei áhítatokat tartottunk.

Másfél év múlva Mezőtúrról Sopronba helyeztek. Félig hivatalosan kántorkáplánként végeztem a papi szolgálatot — a bencés templomban. A rendszeres zenetanulást ott is folytathattam.

— *Győrről csaknem ötven éve szolgál kántorként, tanárként. Mit jelent Önnek a hűség? Mennyire lehet hűséges egy szerzetes szolgálati helyéhez, az ottani emberekhez?*

— 1956-ban ide helyeztek Győrbe. (A mi környékünkön ezt így is tudják mondani: Győrré, sőt néprajzi gyűjtés közben így is hallottam: Győrre.) Itt fölvettek a győri zeneművészeti szaktanárképzőre: a zeneiskolai zongora- és szolfézs-tanári tanszakra, és mindjárt a 2. évfolyamra. 1958-ban a szaktanári diploma megszerzése után jelentkeztem a budapesti Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolára a középiskolai ének-zenetanár és karvezetés tanszakra. Első jelentkezésemkor kiderült, hogy bár a felvételi vizsga nagyon jól sikerült, mégsem kerültem a felvettek közé, mert éppen akkor hoztak egy titkos rendelkezést, hogy aki „ideológiailag” nem felel meg, azt nem veszik fel semmiféle művészeti főiskolára sem. Így továbbra is Győrről működtem mint gimnáziumi énektanár, diákotthoni prefektus és a bencés templom orgonistája. De lett így egy szabad tanévem nagyszerű lehetőséggel: Budapestre járhattam zeneórákra: zeneszerzést tanultam Sugár Rezsónél, Gergely Ferenc pedig orgonára tanított.

A következő évben — 1959-ben — mégiscsak fölvettek a Zeneművészeti Főiskolára. Egészen pontosan: a rendelkezések értelmében föl kellett venniük oda,

mert a pártállam —igaz, hogy elvett tőlünk hét gimnáziumot, de— vállalta a megmaradt szerzetesgimnáziumok tanárainak kiképzését. Arra biztosan nem is gondoltak, hogy majd szerzetes fog jelentkezni a Zeneakadémiára. Felvettek mindjárt harmadévesnek, de még azt is megengedték, hogy az utolsó két évet összevonva végezhessem el. Így újból kitűnő zenetanulási lehetőséget kaptam, és két év múlva —1961-ben— ott hallhattam életem nagy dicséretét nem is akárkitől: „Bárcsak többi növendékünk is ilyen komoly, kötelességtudó ember lenne.” A Zeneakadémia nagytermében diplomáztam karvezetésből: a tanszak kórusát vezényelve —persze nem reverendában, hanem— civil öltönyben.

Pannonhalmán már tízéves koromban kísértem diaktársaim énekét: előbb harmóniumon, majd orgonán. Ez a zenei szolgálat később is megmaradt az életemben. A mezőtúri és soproni évek után Győrött 1956 óta vagyok a templom kántora — leszámítva a két budapesti tanulmányi évet. Kedvesen kérdezte egyszer egyik, azóta már elhunyt rendtársam: „Mondjad, hogyan bírod ki a téli hónapokban ott fent a kóruson vasárnaponként 6 órán keresztül fűtetlen templomban azt a rettenetes hideget?” — „Csak azért —feleltem—, mert jó szívvel és nagy hangon még énekelek is közben!”

Hűségesnek lenni azért sikerül, mert nem a beosztáshoz, hanem a szerzetesi fogadalom alapján kapott megbízáshoz akarunk hűségesek lenni. Az Egyháztól kapott megbízás adja a lendületet számunkra. Hogy más, az egyházi megbízáson kívüli munkában hogyan, milyen eredményességgel tudnánk vagy tudtunk volna dolgozni, az nem szokott fölmerülni bennünk.

— *Több kórust vezetett. Talán legfontosabbak a győri székesegyház Palestrina kórusa illetve a győri bencés templom kamarakórusa. Mi a kórusmuzsika titka?*

— Korábról kezdem: volt már Mezőtúron is —a felnőttkórus mellett— kicsikből álló énekkarom. Igényeltem én is, ők is. Sopronban ugyancsak volt gyermekkórusom, persze ott nem egy kis kórustagom abszolút hallású volt és még zeneiskolás is. Ezek az emlékek indítottak arra, hogy a szkóla szerepét Győrött is megújítsam a székesegyházi liturgia keretében. Püspöki, sőt bíborosi szentmisén énekeltek a kicsik nemcsak a magyar, hanem még a vendég ír bíboros atya csodálatára is. Az is igaz, hogy ha valaki meg akar újulni a saját zenei szolgálatában, újra meg újra el kell kezdenie a kicsiket tanítani. Az Egyház két évezredes liturgiája mindig bekapcsolta a gyermek énekeseket: a győri püspökség Szent István király alapításától kezdve egészen a török hódoltságig. Mezey László liturgiaturténész szerint egy középkori székesegyházban 150-nél is több lehetett a vasárnapi püspöki szentmisén éneklő kórusnak a létszáma, és ebből mintegy 100-an voltak a gyermekénekesek. Ezek a fiatalok a középkorban a káptalani iskolában tanultak, ahol minden szombaton csak énekóra volt, hogy a vasárnapi szentmisébe való bekapcsolódásuk minél maradéktalanabb legyen. — Ennyit a kis énekes szkóláról.

Mivel a győri bencés templomban akkor (1956-tól) nem lehetett többszólamú vegyeskart alapítani —az „illetékes” pártállamiak ugyanis igencsak figyeltek

ránk!—, nagyszerű lehetőség nyílt számomra, mikor Bánk József és Kacziba József püspök atyák fölkértek (1968–70), hogy a székesegyház egyházzenei életét vezessem. A Palestrina kórusnak nem volt névsora, nehogy bele lehessen kötni. Magamat sem tekintettem a kórus tagjának. Másfél év múltán az „illetéktelen illetékeseknek” föltűnt, hogy ennek a kórusnak az egyházi mellett több civil szereplési lehetősége adódott, mint az államiaknak. Pannonhalmán a Filharmónia rendezésében négy alkalommal énekeltünk. Lébényben a Szigetközi Ünnepi Héten két koncertet adtunk. Mosonmagyaróváron hangverseny-közreműködésünk volt az egyetem aulájában.

Ekkor aztán hivatalos működési engedély megszerzéséhez akarták kötni a kórus életét. Erre nekünk semmi szükségünk sem volt. Megmagyarázhattam nekik, hogy működési engedélyünk nekünk már Szent István király óta van, mint katedráliskórusnak. Mire a zaklatás ugyan abbamaradt, de civil hangversenyen többet nem szerepelhettünk. Akadt azonban koncertlehetőség itthon is elég, sőt más székesegyházakba is kezdtünk járni — kirándulásképpen. Szombathelyen: összekötve Jákon a bencés apátsági templomi koncerttel, de még jutott erőnk és időnk, hogy hazafelé Sopronhorpácson, Hidegségen és még Kapuváron is énekeljünk. Veszprémben: majd hazafelé még Alsóórsön, a műemléktemplomban és Jásdon, a Mária-kegyhelyen is énekeltünk. Székesfehérvárott: a délelőtti szereplés után még Bodajkon, a Mária-kegyhelyen is énekes magyar vesperást imádkoztunk. Esztergomban a főszékesegyházi liturgia után még eljutottunk Péliföldszentkeresztre is. Az ökumenizmus jegyében: a győri Evangélikus Öregtemplomban is tartottunk egyházzenei áhítatot.

Hogy mi a kórusmuzsika titka, azt volt zeneakadémiai tanáromtól, Bárdos Lajostól, a felejthetetlen professzortól tanultam. Fontos, hogy zeneileg jól képzett legyen a karvezető, de ugyanannyi emberi hozzáértés is kell hozzá, hogy a kórust egyben tudja tartani. Persze manapság a kamarakórusok előtt nyílik nagy zenei lehetőség, ám ott a tagok egyéni zenei és hangyi műveltsége döntően számít. A kamarakórus titka abban áll: tiszta a hangzása, ha a szólamok figyelnek egymásra; és szép a hangzása, ha a kórustagok énekes szomszédjukra is tudnak figyelni.

— *Kamarakórusával is sokszor felléptek. Melyek voltak a legfelejthetlenebb szerepléseik?*

— Azok, amikor a győri egyházmegye plébániatemplomaiban énekeltünk. Mindenhol azonosan állítottuk össze műsorunkat. Előbb a helyi híveknek énekeltük el saját népénekeiket, amelyeket az előző hetekben az ő előénekesektől gyűjtöttem, és azokat visszaadtuk nekik szép énekes csokorban. Akkor tudták meg vendéglátóink, hogy régi népénekeiket nemcsak nagyra értékeljük, hanem még azt is elhittetjük velük, hogy mégiscsak szabad azokat énekelniük. A Szent Vagy Uram! (SzVU) megjelenése óta (1931) ez tiltva volt nekik. A teljesség igénye nélkül említem a plébániatemplomokat, ahol jártunk (volt, ahol többször is): Agyagosszergény, Bánhida, Bogyoszló, Csepreg, Fertőd, Fertőhomok, Győr-Gyárvaros, Győrszemere, Győr-Szentiván, Győr-Sziget, Hegykő, Hidegség, Kapuvár, Levél, Ménfőcsanak, Pannonhalma-Győrszentmárton,

Rábacsanak, Rábapatoná, Szany, Szeged-Alsóváros, Szil, Tatabánya, Tétszentkút, Vének, Veszprémvarsány. Később, 1988-ban a kamarakóruossal jártunk a Délvidéken: Bácskában és Bánátban. Négy hangversenyünk volt ott: Nagybcskerekén, a püspöki székesegyházban, Udvarszálláson, a 300 lakosú magyar falu kicsi templomában, Versecen, ahol 1918 óta nem járt magyar kórus, Muzslyán és még Horgoson is. (Persze nem hagytuk ki a horgosi csárdát sem, de ott nem szenteset énekeltünk.) Voltunk 1989-ben Olaszországban: a Vicenza melletti Valdagnóban és Montecchio Maggioréban. Eljutottunk Padovába, Velencébe és Bolognába is. Voltunk Kárpátalján, és négy nap alatt öt koncertet adtunk: Beregszászon, Huszton, Nagyszöllősen, Aknaszlatinán (a sóbánya földalatti kápolnájában énekelhettünk japán kiránduló vendégek előtt) és még Munkácson, a püspöki székesegyházban is. Rendszeresen részt vettünk Budapesten a novemberi Cecília-napi zenei áhítaton a Szent István-bazilikában. A Felvidéken: Észak-Komáromban, a Zoborvidéken: Kolonban, Ghymesen, Zsérén, majd a Galánta melletti Vágán, és énekelhettünk a felvidéki Mária-búcsújáróhelyen: Ciglédén is. Énekelünk két zarándokúton Erdélyben: Szászrégenben (szoboravató ünnepségen), a Felső-Maros völgyében: Galócáson és Gyergyóhodoson; Szárhegyen, Csíksomlyón (a Magyar Medence leglátogatottabb búcsújáróhelyén), Moldvabányán (az orthodox Mária-templomban), Futásfalván (az új Mária-kegyhelyen), Medgyesen (az új templom legelső szentmiséjén), Déván és Máriaradnán (ott is kegytemplomban). De a legemlékezetesebb az volt, mikor két alkalommal is a bukovinai Mária-kegyhelyen, Kacsikán énekelünk a csángómagyar testvérekkel együtt azon a szentmisén, mely az egyetlen alkalom Moldvában, hogy a csángómagyarok anyanyelvükön magasztalhassák Jézust és tiszteljék az Ő szent Anyját, Máriát.

— *Milyen indíttatásból fordult a határon túli magyarok felé?*

— Kisdiákkoromból életprogramként megmaradt bennem a biztatás: ha olyan templomba lépsz, ahol még nem voltál, bátran kérjél hármat; ahol meg már voltál, ott még bátrabban imádkozzál: 1) Imádkozz azokért, akikre a jó Isten téged rábízott. (Édesanyámmal szoktam kezdeni.) 2) Imádkozz azokért, akiket a jó Isten terád bízott, vagy még rád fog bízni. És most következik a felelet a kérdésre: 3) Imádkozz a határainkon túl élő magyar testvérekért —vagyis minden harmadik magyarért!— és azokért is, akik között ők élnek. (Persze lehetsz egy kicsit telhetetlen —szólt a biztatás—: 4) Imádkozz azért is, hogy abba a templomba, ahova beléptél, még egyszer vagy még többször visszajuthass.) — *Ha jól tudom, 1978-ban járt először a csángómagyaroknál, aztán egy életre elszakíthatatlan kötelék, kötődés jött létre velük.*

— Először tízévesen, 1939-ben, Kogutovicz Károly térképén, a 9. lapon vettem észre: a Kárpátoktól keletre magyarok élnek. A következő évtizedekben megtudtam róluk, hogy ők a csángómagyarok, a világ talán legmagárahagyottabb népcsoportja, és ugyanakkor az egyetlen magyar népcsoport, mely számban mindig szépen gyarapszik, és borzasztó rá gondolni: nem ők minket, hanem mi hagytuk őket magukra.

♩ = cca 104 nebebe

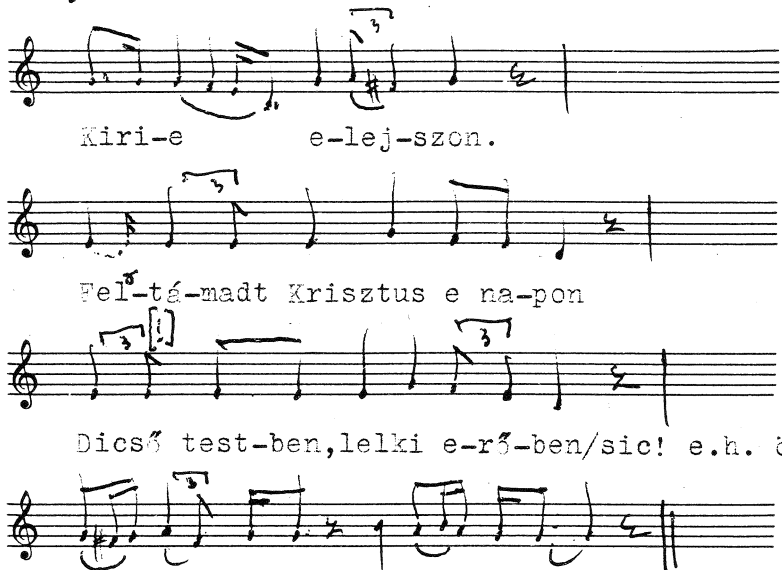
É - zus, él - le' Istenel nént Fi - ja
 ir - gal - masz mi - né - künk
 Ó ké - ges É - zus, mi - ni - ja
 nént Fi - ja, hall - gam még vi - szi - kőt
 Ó Vi - gasz - ta - lá - Szent - lét - nek Is - te
 Ó Szent - ha - rom - rag egy bi - zony Is - te
 Szé - lei bé vi - szi - kőt
 Hall - gam még vi - szi - kőt

Processzió-litánia. Domokos Pál Péter 1950-es baranyai csángó gyűjtéséből, Rajeczky Benjamin lejegyzésében. Dioszén (Moldva) — Szárász (Baranya), Benke Jánosné Benedek Rózsai (43).

Domokos Pál Péter édes testvérének nevezett engem két könyv-dedikációjában: tőle tanultam szinte mindent a csángómagyarokra vonatkozólag: 300 ezren vannak, és közülük 100 ezer még gyönyörűen beszél az ősi csángómagyar dialektust — a XIX. század eleji nyelvújítás minden hatása nélkül; 100 ezerrel már elfelejtették őseik magyar anyanyelvét; 100 ezer sorsa pedig még tőlünk is függ, hogy az elfelejtők közé, vagy őseik nyelvi-zenei hagyományait hűségesen őrzők közé csapódnak-e?

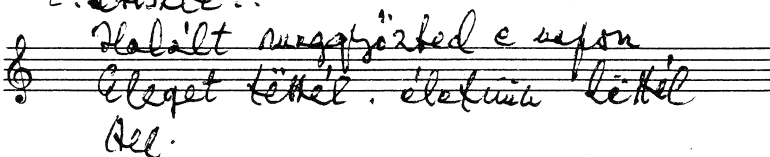
1. Kóda

$\text{♩} = 100$



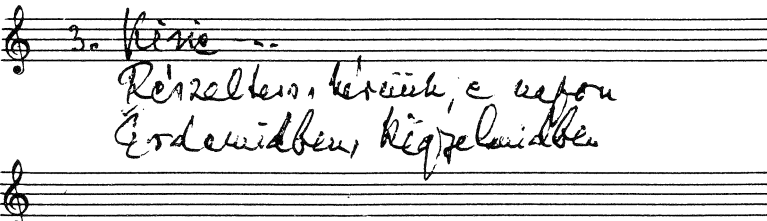
Kiri-e e-lej-szon.
 Fel-tá-madt Krisztus e na-pon
 Dicső test-ben, lelki e-rő-ben/sic! e.h. örömbe
 Al-le-luja, al-le-luja.

2. Kóda ..



Halált maggyörbed e napon
 Éleget tékel. életünk kékül
 All.

3. Kóda ..



Részeltess, kegyelm, e napon
 Erdemidben, kegyelmidben

Rajeczky Benjamin lejegyzése, saját 1952-es gyűjtéséből. Lábnik (Moldva) — Egyházaskozár (Baranya), Nyisztor Imre Ferenc (58). Vö. Kájoni³ 1805, 3. lap „A karátsonyi Kyrrie notájára”.

Valóban 1978-ban jártam először náluk a Keleti-Kárpátokon túl. Két győri mérnökcsaláddal mentünk ki, és 36 év múlva 2004. február 6-án jöttem meg tőlük a 74. alkalommal, miközben 93-szor voltam Erdélyben is. Ezek után érthető, hogy tréfásan azt gondolom: nem szabad a csángómagyarokkal elkezdni a foglalkozást, mert azt biztosan nem lehet abbahagyni! Örömmel jártam így én is! Nem tudtam abbahagyni — és nem is akarom!

— *Miért oly fontosak ők számunkra is?*

— A beszédjük gyönyörű. Volt kis énekesemre (most már tanárnő), aki bencés diák bátyjának első helyezése után három évvel szintén megnyerte a mohácsi népdaléneklési versenyt (mégpedig mindketten csángómagyar népénekekkel), büszke vagyok, hiszen már készül nyelvészeti doktori disszertációt írni — a csángómagyar dialektusból.

Gyönyörűek a népénekeik is, és még az is, ahogyan azokat éneklik. Mint *dunántúli*, szívesen vallom, hogy mi itt valóban tudunk ötösré énekelni magyarul, és még az *alföldiek* is velünk együtt ötösré. De akkor a *felvidékiek* hatost érdemelnek. Am akkor a legobjektívebb osztályzás is tizenötöst adna az *erdélyieknek*: a mezőségieknek, a székelyeknek és a gyimesi csángóknak. És akkor —ha meg is haragszanak rám az erdélyiek ezért az elfogultnak látszó, de igaz osztályzásért—, akkor a *moldvai csángómagyaroknak* legalább huszonnégyes jár, mégpedig az igazság szerint!

— *A nyelvük, a népzenejük gyönyörű. És a lelkiületük?*

— Szervátiusz Tibor jól ismerve őket ezt nyilatkozta róluk egy TV-műsorban (1991. augusztus 28.): „A csángók a világ legbecsületesebb, legtisztább emberei. Mélységesen vallásosak és tiszták: erkölcsileg és minden szempontból.”

Megható náluk az a szívből fakadó hűség, mellyel ránk gondolnak. Két költőjük így mondja röviden az *Irodalmunk költői remekei* c. könyvbe illő értékes vallomásukat.

Lakatos Demeter, szabófalvi költő (+1974):

*Ott vagyond a műk országunk,
Tudd meg jól.
Ott hul a nop minden öszte
Leszentiül.*

(*Messze ott, hul nap szentül le* című versének zárórésze. Lakatos Demeter: *Csángu országba*. Összegyűjtött versek, mesék és levelek, I. kötet, Budapest, Lakatos Demeter Csángómagyar Kulturális Egyesület 2003. 54–55.)

És a kortárs klézsei költő, Duma-István András:

*Ha nem tü Kárpátok
keté szakagyatok
müinköt Moldovába veszni
ne hagyatok.*

(Duma-István András: *Az én országom Moldova*. Hargita Kiadóhivatal, Csíkszereda 2000. A könyv hátoldalán található idézet.)

① Kelj fel keres- ténny le- leh,
 A nagy Isten - ne ker- leh,
 Tekints be a járócba,
 Ur Jézus fek- sik abba,
 Ó én szerel- mes Je- zusom.

② Nézd mily kemény az agya
 Tízta szerelműt álgya
 Árjlt fekszik oly ágyba
 Hogy ~~ami szívűt agyalladja~~
 Ó én....

③ Sűrűnyamat sőt feje
 Ur Jézus eledele
 (kiválja?) szívűnkhet
 Hogy ~~sege vétkűnkhet~~
 Ó én....

④ Jézus örök fényesség
 Aladjon minden neuretség
 Legyen örök fényesség
 Mondja minden neuretség
 Ó én....

Szendrei Janka lejegyzése Kallós Zoltán 1962-es gyűjtéséből. Lészped (Moldva.) Deme- ter Antalné János Anna (35).

noio Rubato 3

1. Kéj föl keresztény lélek,
A nagy szeme kerlek,
Tekints be a járólba,
Úr János fenn az abba,
Ó én szerelmes Jánosom
Ó én szerelmes Jánosom.

2. Várd mit kemény az ágya,
Tisza szerelmünk tárgya,
Kéret felénk áll dögbe,
Hogy mi szívünk gyulladjon,
Ó én szerelmes Jánosom. (1x)

Szendrei Janka lejegyzése saját 1969-es gyűjtéséből. Klézse (Moldva) Minuț Péterné Benke Rózsa (83).

— *A 2003-ban megjelent Csángókról, igaz tudósítások című könyvéből tudom, hogy nagyon fontos papbarátai voltak: Koloszar György, Kovács István, Benedek Márton, Gyergyina János. Mit köszönhet, köszönhetiünk nekik?*

— Koloszar György győr-egyházmegyés papbarátom Fertődön új templomot épített. Magával ragadó, lendületes buzgósággal érzékenyen reagált minden értékre, melyeket a vallási néprajzosok a hívő magyar katolikus népben megtaláltak, és amit felsőbb tanulmányai során nem tanítottak meg neki és a vele egyidőseknek, azt kitartó munkával pótolta. Nagyanyjától kilenc alkalommal gyűjtött értékes népénekeket Lajtha László, aki zeneszerzésben az elmúlt századiak között Bartók és Kodály után következett. De kár, hogy 1969-ben nem őt, Koloszar Györgyöt nevezték ki a győri egyházmegye egyházzenei igazgatójává, pedig mikor megkérdeztek engem hivatalosan, én csak őt ajánlottam. Ám akkor belőle az nem válhatott, mivel sosem járt papi békegyűlésre. Így aztán —bár én sem jártam oda— „külsősként” én kerültem az ő „helyére” a székes-egyház és a szeminárium egyházzenejét irányítani. (Szülőfalujában, a Sopron megyei Peresztegen van a sírja.)

Kovács István: előbb elvégezte a budapesti orvosi egyetemet, majd gyermekgyógyászatból szakvizsgázott. Akkor határozta el végképpen, hogy Krisztus papja lesz. 1979 óta évenként egyszer együtt jártuk a moldvai csángómagyar falvakat egészen betegségéig és haláláig (1997-ig). Moldvai csángómagyar ismerősei máig így emlegetik: az idősebbek a jó Doki pátert, a fiatalabbak a Doki bácsit. (Sírja Budapesten az Óbudai temetőben van. Könyvemben —*Csángókról, igaz tudósítások*— az 1., 2., 29., 49., 52., 57. tudósításban emlékezem meg róla.)

Benedek Márton moldvai csángómagyar, aki előbb orvos lett, belgyógyász szakorvos, majd titokban teológiai tanulmányokat folytatott, és római engedéllyel 1980-ban pappá szentelték. A csángók számára ő volt a csodadoktor. A főorvos édesanyjának énekét Bartók Béla és Domokos Pál Péter gyűjtötték 1938-ban a budapesti Magyar Rádió stúdiójában. Vértanú lett 1986-ban, mert halálra verték, mikor kitudódott, hogy titokban Krisztus papságának kegyelmében is részesült. (Sírja a Szeret folyó melletti Trunk községben van, szülei sírjának közelében. Könyvemben a 2. tudósítás róla szól.)

Gyergyina János moldvai csángómagyar ferences pap volt — és csaknem vértanú. Egyike azoknak, akiket a legszentebb életűeknek ismertem meg közöttük. Az utolsó pap, aki még 1959-ben is mert magyarul misézni és prédikálni a csángómagyar híveknek Moldvában. Ezért kényszermunkára ítélték és a Duna-delta haláltáborába vitték. Onnan szabadulva készséggel állt a románul nem tudó csángómagyar hívek rendelkezésére magyar anyanyelvű gyóntatással és lelki vigasztalással. (Nagypatak falu temetőjében van a sírja. Róla könyvemnek 13., 28., 29. tudósításában írok.)

Mindig elmegyek a sírjukhoz, ha arra járok, hogy a kétszeres részt kérjem magamnak az Ő közbenjárásukra. (Előszó a *tudósításokhoz*)

— *Az előénekes bácsik, előénekes nénik, az ún. szentemberek, szentasszonyok gyakran fordulnak elő beszámolóiban. Mit tanult tőlük?*

— Hogy mit tanultam tőlük, arról nehéz meghatódottság nélkül beszélni: egyszerűen: rengeteget! Ezt hangsúlyozottan fontosnak tartom: hogy a magyar katolikus egyházi népének gyűjtése közben találkozhattam a magyar népi műveltség sok-sok népművészeivel — az egyházzenei vezetők által sokszor csak mostohán kezelt és nemegyszer lenézett előénekes bácsikkal és előénekes néikkel, az ún. szentemberekkel és szentasszonyokkal, akiktől igyekeztem jól megtanulni, hogy hívő magyar katolikus népünk őseink évszázados hagyományát szentül őrizve mit tud énekelni, és amit tud, azt hogyan éneklí az Isten dicsőségére és Jézus szent Anyjának tiszteletére.

Bartók Béla népzenei írásait azóta értem meg igazán, mióta ővelük én is találkoztam. Népzene kutató gyűjtéseiről Bartók így ír: „... elmondhatom, hogy ezen a téren kifejtett munkánk nagyobb örömet szerzett minden másnál. Életem legboldogabb napjai azok voltak ...” (Magyar népzene és új magyar zene. 1928.)

— *Rengeteg gyűjtése közül melyeket emelné ki, s miért?*

— Tudósítottam róluk fent említett könyvemben. (Zárójelben a tudósítás sorszámát is odaírtam.) A legelső ének, amelyet csángómagyaroktól élőben halottam, egy altató volt (vonaton gyűjtöttem): *Kukujj el, mának, kicsi legénykéje ...* [23.] Lészpeden találkoztam az *Úrangyala* Erdélyből Moldvába átkerült változatával: *Az Úrangyala köszönté ...* Egy idős asszony énekelte könnyekig meghatva [12.] A világ nemcsak egyik legértékesebb Ave Mariája is ez, hanem még az egyik legszebb is! Mária-síratót Forrófalván gyűjtöttem: *Jaj, nagy kedven tartott ...* [35.] Klézsén Szent István-éneket: *Hol vagy, István király ...* [34.] Pusztinán a Pannonhalmán először leírt ősi magyar himnusz csángó változatát: *Boldogasszony Anyánk ...* [36.] és ugyanott, Pusztinán, a Szent István király-templomnak búcsúéneket, melyet még mindig nem szabad náluk a templomukban énekelni: *Ó Szent István, dicsértessél ...* [33.] Az *Aranymiatyánk*, Jézus és Mária búcsúzkodása virágszombatján. 13 versszakával ez tett engem gazdaggá: 5035 magnóra vett népének után ez lett az 5036., ez lett gyűjtésem koronája. [37.]

— *Sok előadásában, írásában említi a „diktálást” mint a legősibb, népi, közösségi éneklési módot. Mi ennek a lényege, s hogyan viszonyul a templomokban megszokott orgonával kísért énekléshez?*

— A legősibb közösségi éneklésmód a népekeknél: az ún. „diktálás”. Elemezve a következő fázisokat lehet benne megállapítani: 1) az előénekes bácsi (előénekes néni, az ún. szentember, a szentasszony) szemével elolvassa az énekszöveg első sorát, az elolvasott szöveg megvilágosodik az agyában; 2) leszáll a szívébe, ott felforrósodik, és azt zengőn kiéneklí. 3) A jelenlévők ezt fülkkel hallják és megvilágosodik az agyukban, 4) leszáll a szívébe, ott felforrósodik és nagy-boldogan kiéneklí.

Igaz ugyan, hogy egy 18 versszakos ének így 36 versszakossá válik, de lélektanilag úgy tűnik, mintha csak 9 versszakos lenne. Egész éjjel lehet így énekelnie — kifáradás nélkül minden embernek — pl. Mária-kegyhelyen. A hívő

magyar nép évszázadok óta így énekelhet, míg a pap és az orgonista-kántor megérkeznek (a mise előtt 3 perccel) és miután eltávoztak (a mise után 2 perccel).

Életemben először Bodrogolasziban (1943-ban) hallottam a „diktálást” úr-napi körmeneten, majd a szigetközi búcsújárárhelyen, Máriakálnokon (1968-ban) az egész éjszakát végigvirrasztó hívektől. Azóta keresem az ilyen szent alkalmakat: Csíksomlyón, a háromszéki Futásfalván és a felvidéki Ciglédén, a Mária-kegyhelyek virrasztóinál.

Mostanában fúvószenekarok próbálkoznak a körmeneteken „kísérni” a népéneket. Egyre rosszabbul megy nekik. A kántor-orgonista pedig, mivel nem tudja kitolni a körmenetre tragacson „kéz-láb-összhadonászati” sípládáját, azok az igazi körmeneti énekek csodálatosan variálódnak. Viszont a fúvószenekarok kísérlete minden, csak nem népének kíséret. Erdélyben nemegyszer hallottam a szomszéd falu protestáns fúvósait, hogyan igyekeztek helytállni a katolikusok Mária-körmeneténél. Nem megy nekik! Hogyan is menne! Voltaképpen másoknak sem menne!

Azért van még egy aggodalmam: híres magyar Mária-kegyhely 18 éves orgonistája azt kérdezte tőlem szereplése után: „Páter, jó volt-e a népénektempóm?” — Ezt válaszoltam neki: Egy egész életre felejtse el a népénektempó kifejezést. A nép énekének lehet tempója (a hívek létszámának megfelelően, életkoruk szerint is, stb.), de az orgonista-kántornak nincsen joga bárkire is a tempóban — az orgona magasából! — ráerőltetnie egy elképzelt — ráadásul a legtöbbször egészen önkényes és még rossz — népénektempót! A regisztrálásról nem is beszélek!

Ezért a kérdés második felére: Hogyan viszonyulna ez a „diktálás” a tempomokban megszokott orgonával kísért énekléshez? — Az a feleletem: Sehogyan! — *Milyennek kell lennie egy vallási néprajzos gyűjtőnek?*

— A győri szemináriumban a Szent László-hermáról tartott kétórás gyönyörű előadása után bemutatkozhattam az előadónak, László Gyula professzornak. Utána a herma előtt vezetésemmel latin vesperást énekeltünk Szent László királyról, majd megkértem őt, hogy ott, a herma jelenlétében szóljon róla. Ilyen tisztelettel és megghatódottan még senkit nem láttam állni a győri Szent László-kápolnában, nem énekelt velünk együtt, csak gyermeki tisztelettel csodálta Szent László hermáját. „A Herma előtt én csak hallgathatok!” — csak ennyit mondott!

László Gyulának a néprajzi gyűjtésről szóló tanítását Halász Péter barátomtól tudom: *együttérző néprajzi gyűjtés*, ez volt az ő tanítása. Tehát amit az adatszolgáltató akar mondani, abban lehet és kell neki segítenünk, hogy jól közölhesse, amit tud. Megértőnek kell lennünk vele, ha valamit másképpen tud, más változatban énekel. Nem kijavítanunk kell, ha másképpen tudja, mint mi, a kérdezők. Ne is zavarjuk azzal, hogy mi nem úgy tudjuk, mint ő. Amit tőle megtudunk, annak örvendjünk, az többet mondjon nekünk, mint ahogyan azt mi tanultuk és tudjuk. Értékeljük, ha az adatközlő tud egy más, sokszor értékes variánst.

— *Milyen vidékeken gyűjtött népéneket?*

— Az ősi magyar katolikus egyházi népének gyűjtése közben sok hazai és a határainkon túli magyarlakta vidékre is eljutottam: a Kisalföldre, Zala megyébe, a nógrádi palócok néhány falujába, majd a most Dunántúlon élő, de Bukovinából származó székelyek közé. Jártam az al-dunai székelyeknél, mind a három falujukban (Hertelendifalván, Sándoregyházán, Székelykevény) és még a Krassó-Szörény vármegyei Udvarszálláson is; a felvidéki magyarok Mátyusföldjén és a Zoborvidéknek mind a 22 magyar községében. Gyűjtöttem még magyar népéneket Kárpátalján és a jelenlegi osztrák Burgenlandban is. Erdélyben eddig 94-szer voltam és 75-ször Moldvában a csángómagyar testvérek között.

— *Gyűjtő munkájával párhuzamosan tanított Győrött, a bencés gimnáziumban, de 1967 és 1991 között a budapesti Nyári Kántorképzőn, 1968–91 között a győri Hittudományi Főiskolán (a Szemináriumban) is. Hogyan fogadták tanítványai gyűjtéseit? Tágabban fogalmazva: hogyan fogadták a papok a vallási néprajz eredményeit? Ismerik, szeretik, elfogadják?*

— A legkedvesebb az volt, mikor a szemináriumban a legélelmesebb kispapok Mikulás-napján remekül kisserkesztettek engem: parodizálták, hogyan is gyűjthetem én a legeslegszebb magyar népénekeket ájtatos, öreg előénekes házaspárnak öltözött kispapoktól. A paródia szerint, mikor a gyűjtés végén én (ill. az engem remekül parodizáló kispap) boldogan, nagy tisztelettel és hálával, sokbeszédűen megköszöntem adatközlőim szívességét, buzgóságát, tudását és népművészetét, ők (az öregek) alig várták (a paródia szerint), hogy már eltávozzam a házukból. Alighogy kiléptem tőlük a két öreg gitárt kapott a hóna alá, aztán „Kezdjünk rá a miénkre, anyjuk!” —felkiáltással a leglendületesebben táncra perdült és ropta a táncot — a beatmise dallamára. És még meg sem neheztelhettem rájuk, valóban olyan jól kisserkesztettek. De azért elkezdtem aggódni! Haladtak-e előre azóta a gregorián énekben és a népéneken? Vallják-e még, hogy a szentmise a Csúcs és a Forrás? Vagy talán már egyházzenei „Hófehérkést és hét Törpést” játszanak?

Másik jellemző adat: el sem tudta képzelni az azóta már meghalt magyar püspök atya, hogy édesanyja mit tudott énekelni, sőt hogy a pártállam annak idején mennyi pénzt költött arra —mostani pénzben csaknem egy milliót!—, hogy a püspök atya édesanyjának népénekkincse —mind katolikus egyházi népének volt!— ne menjen feledésbe. Aggódásom csak növekedett!

Harmadik adat: azt is egyházi személyről tudom, hogy szinte bántotta, hogy én jobban tudom, hogy az ő ángya mit tud énekelni, mint ő, a pap-unokaöcs. (Városon a nagybácsi felesége: a nagynéni; értékesebb falusi környezetben: az ángya.) És már csak aggódom!

Voltaképpen arról a 30 ezer lejegyzett népénekről beszélek, mely a Zenetudományi Intézet birtokában van, és még a több mint 5 ezerről, amelyet —ne tűnjék dicsekvésnek!— én gyűjtöttem 1974-től napjainkig.

Nem akartam én soha életemben egyházzenei gyűjteménnyel kiállni. Bár arra valamikor gondoltam (és talán erről még nem mondtam le!), hogy népének-

gyűjtésemet majd nyugdíjas koromban (már 15 éve nyugdíjas vagyok, de még nem jutottam hozzá!) egyszer majd rendezem és lejegyezzem. Engem csak az a kettő érdekelt, de az —ahogyan azt a csángómagyar mondaná Moldvában— *erőst* érdekelt(!): 1.) *mit énekel* hívő magyar katolikus népünk, és amit tud énekelni, 2.) *azt hogyan éneкли!*

Lajtha Lászlóval életemben kétszer beszélgethettem. Mindkettő hatalmas élmény volt számomra! Tőle tudom, hogy ahol volt néphagyomány (márpedig akkor, 1960 tájban, minden faluban volt még!), ott az 1931-es katolikus népéneke-reform (röviden az SzVU!) olyan csapás volt hívő katolikus népünk éneklő művészetére, mint a pörölycsapás a kovácsüllőn. A „hivatalos” egyházzenei vezetők —úgy látszik!— ezt azóta sem sejtik, sőt azt sem sejtik, hogy ők maguk mit nem sejteneek — az egyházzeneben!

— *Aggódik?*

— Igen! Aggódásaimról van egy terjedelmesebb összeállításom. Idecsatolom. Egy vallási néprajzi *kérdőívnek* az utolsó pontja ez, a XXV. pont, mely a népénekekről szól. A hivatalos személyeknek (kántoroknak és papoknak) és a hivatalos intézményeknek (kántorképzőknek ill. hittudományi főiskoláknak/kispap-szemináriumoknak) csak rövid idő áll rendelkezésükre, hogy népünk vallásos éneklését némileg megismerhessék: a „nagy mise” előtti pár perctől a „nagy mise” utáni pár percig. Ennyi idő még a „némileg megismeréshez” is édes-keves bárki „hivatalos” számára.

Hogy mit tudnak énekelni a vallásos hívek, mely népénekeket ismerik és kedvelik, —és amiket tudnak, azokat hogyan éneklük (azoknak ritmusát, parlandó előadásmódját, gyönyörű dallamdíszítéseit, értékes szöveg-változatait)—, arra az a néhány (mintegy 70) perc a nagymisén mindenkinek nagyon kevés. Az értékelő, a lendítő, a népénekek népművészeti jellegét is dicsérő megismerés több időt és figyelmet igényel. Az említett rövid idő ugyanis még az „ellenőrzésre” sem elegendő, legfeljebb a „kritizálásra”, mégpedig éppen a kellő hozzáértés hiányából fakadóra.

Sem a kispapszemináriumok, sem a különböző szintű kántorképzők vagy kántortovábbképzők nem adtak eddig és —tudtommal— ma sem adnak kellő és igaz tájékoztatást hallgatóiknak a hívő nép éneklésére vonatkozóan. Pedig lehetne ez a tájékoztatás némileg népzene-tudományos jellegű is, nehogy bekövetkezzék, hogy népünk vallásos népéneklését is kutató, gyűjtő és tudományosan is felmérő nem-egyházi népzene-tudósok sokszorosan többet tudjanak hívő népünk énekes áhítatáról, devóciójáról, megélt énekes vallásosságáról, mint az egyházzenei „hivatalosak”.

Volt idő (és még most is van!), hogy sokszor még maguknak a kispapoknak ill. a kántorképzősöknek saját —népművész-szinten (!) álló— szüleik, nagyszüleik, rokonaik egyházzenei nagyságát is kétségbe vonatták velük. Ez pedig több mint sajnálatra méltó!

Fentebb már említettem, hogy katolikus főpap falusi édesanyjának népénekeire —azoknak felkutatására, felgyűjtésére, megőrzésére— akkor tízezeret,

mostani pénzben kifejezve: mintegy millió forintot költött az 50-es évek pártállami pénzhatalma, mert népkultúrát sejtetett meg vele Kodály Zoltán értékelése és a Volly Istvánt, Lajtha Lászlót és Rajeczky Benjaminszót dicsérő *hozzáértés és kitartás*.

És amit a kisapoknak ill. kántorképzősöknek tanulmányi éveik alatt a hívő nép értékes népénekei helyébe adtak: a SzVU (Szent Vagy Uram és Hozsanna) 306 énekét, azoknak sokszor népüktől idegen énekstílusát, ráadásul azoknak „kötelező” voltát... — az a hívő nép énekelt vallási népművészetére csak olyan volt, mint a *pörölycsapás* (mint fentebb idéztem már ezt a szót Lajtha Lászlótól!), különösen azokban a templomokban (akkor még messze a legtöbben!), ahol még élt — és még él! — és talán még élhet! — az értékes énekes néphagyomány.

Az 1930-as évek vége felé kezdődött el ez az intézményes, cseppet sem végiggondolt —végső eredményében:— egyszerű néphagyományirtás és néphagyományirtatás, — és még nem szűnt meg ma sem!

Nem is beszélve az ún. egyházi „könnyűzenéről”, amelyet oly sokan szívesen fogadnak nyugat felől, mintha bizony azok az ideérkezett nyugati értékelenségek a Liturgiához —a Csúcshoz és a Forráshoz— elsegíteni alkalmas egyházzenei eszközök lennének. Amilyen „alkotással” vagy amilyen készüléttel elemi fokú zeneiskolai órára el nem merne menni egy növendék, mert biztos lehetne benne, hogy legalábbis kidobnák onnan, az az „alkotás” és az a készültség hogyan kaphat templomi „előadásra” támogatást liturgia keretében, esetleg még „egyházzenesz” vagy lelkipásztor közreműködésével?

— *Egy korábbi beszélgetésünk során említette találkozását Volly István néprajzgyűjtővel...*

— Eddig még írásban nem közöltem egy élményemet. Engem egy életre rendkívül meggondolkoztatott. Volly Istvánnal utazhattam egy autóban. (1907-ben született ő a Pest megyei Peregén. Zeneszerzést Kodálynál tanult és 1937-ben diplomázott nála.) Még 1931-ben megjelent gyűjtése, a Pereg-i karácsonyi énekek, ugyanabban az évben, mikor az SzVU! megjelent. Népzenei doktorátust is szerzett Szegeden 1948-ban; disszertációjának címe: 101 Mária-ének (vallásos szöveggel élő régi dallamok). Rajtam kívül még ketten voltak tanúi Volly beszámolójának. Mosonmagyaróvártól utaztunk együtt Győrig. Járási általános iskolai kórusversenyről jöttünk, amelynek —a meghívók tévedéséből!— én voltam az elnöke és Volly István csak meghívott tagja volt a versenybizottságnak.

Elég hamar rátért a témára Pista bátyám, mert már a verseny alatt kiténtett tegező barátságával. Nem sokkal 1938 előtt történt az az esemény, amelyről most tudósítok. Volly István előadást tartott a Magyar Tudományos Akadémián. (Ha jól emlékszem, egy *szerdai* napot mondott.) Előadása a legfrissebben gyűjtött katolikus népénekekről szólt: az ún. pereg-i gyűjtésről. (Pesttől 50 km-re —az 1950 óta már Kiskunlacházához csatolt— Peregén gyűjtötte ezeket a lelki és zenei gyöngyszemeket Volly, tehát nem is a népének szempontjából sokkal

gazdagabb Erdélyből-Székelyföldről, és nem a még annál is gazdagabb Moldvából-Csángóföldről.)

„Előadásom után —folytatta Volly István— odajött hozzám Harmat Artúr, gratulált nekem, és még ezt mondta: Kedves Pistám, de kár, hogy nem *hétfőn* volt az előadásod. Mert tegnap, *kedden* voltam hivatalos az 1938-as budapesti Eucharisztikus Kongresszus előkészítő bizottságához, ahol az OMCE (Országos Magyar Cecília Egyesület) nevében elfogadtam a megbízást, hogy minden egyházzenei ügyben a Magyar Püspöki Kar szolgálatára állunk a kongresszusi ünnepség sorozatán. Viszonzásul mi azt akartuk, hogy a magyar püspöki kar nyilvánítsa a Szent vagy, Uram! (SzVU) énekes- és orgonáskönyvet a Magyar Katolikus Egyház hivatalos énekeskönyvévé. Megkaptuk rá az ígéretet.”

„Ha előadásod *hétfőn* lett volna —folytatta Harmat Artúr—, akkor a te gyűjtésed is benne lett volna a bemutatott kongresszusi énekek között, de sajnos a döntés *kedden* már megvolt, és ma *szerda* van. De nem baj, Pistám! Meglesz a Kongresszus, és majd utána elővesszük a te gyűjtésedet.”

„Ámde 1938 novemberében —folytatta az autóban a történetet Volly István— visszajött a Felvidék magyarlakta része. Az OMCE gondjai közé került ezeknek a plébániáknak gyors egyházzenei (= SzVU-s) ellátása. Nem telt el fél év, jött Kárpátalja visszatérése 1939-ben. Oda is gondoskodni kellett az SzVU-ról. 1940-ben Észak-Erdélyt és a Székelyföldet kellett ellátni könyvekkel, 1941-ben pedig Bácskát. Akkor meg 1941 júniusában kitört a háború, és az én gyűjtésem „elvesztette” időszerűségét. A háború után meg..., Rákosiéknak nem kellett sem a 306 ének, sem az a némi kiegészítés, mely néhány évvel később —1948-ban— a Hozsannában jelent meg. Aztán elaludt az egész, és még altatták is.”

Ezt is Volly Istvántól tudom: „Kodály felesége, Emma asszony egy koncert után gratulálva megkérdezte tőlem: »Zoltán ismeri-e a maga gyűjtését? Hozza el hozzánk!« — A következő időben megjelentek a peregi gyűjtésből kivirágzó Kodály-kórusok.” Kodály világosan felismerte Volly István magyar katolikus egyházi népénekgyűjtésének eléggé nem dicsérhető értékét!

Eddig a Volly-beszámoló!

— *Mi volt a folytatás?*

— Elkezdődött aztán a „hivatalosak” részéről még egy érdekes „dicsekvés” is az 1938-as budapesti Eucharisztikus Világkongresszussal kapcsolatban: „Tudjátok is, ti fiatalok, mit jelentett a Kongresszusra látogató külföldieknek a 306 SzVU-ének? Mennyire értékelték azokat!?”

Pedig a „hivatalosak” mindannyian tudták, éppen úgy, mint én, hogy nem volt még 30 népének sem a SzVU-ból abban a Kongresszusra külön kiadott énekfűzetben. Azokat viszont kívülről megtanították velünk, és meg is tanultuk. Igaz, hogy én Győrött a katolikus autonómia belvárosi elemi iskolájába jártam 1935-től 1939-ig, ahol —eleget nem dicsérhetően, és ebből a szempontból még a II. Vatikáni Zsinat sem ért utol bennünket, mert nálunk—minden héten szombaton az 5. órán az elemi iskola mind a hat osztályának tanulói összes pedagógusunk jelenlétében és aktív részvételével, velünk együtt énekeltek. És

lelkesen fújtuk a 306 éneket, és közben fogalmunk sem volt arról, hogy azokon kívül még hányszor száz katolikus népéneket tud a hívő magyar nép — nem ugyan városon, hanem a többséget, sőt az értékes többséget jelentő falun.

Az említett érdekes „dicsekvés” odáig jutott, hogy csaknem támadásba ment át, mikor tudomására jutott, hogy a Magyar Tudományos Akadémia Népzene-kutató Osztályán — ezt nevezték Kodály-csoportnak is, és most a Zenetudományi Intézet Népzene-kutató Csoportjának —, 30 ezerre tehető a népénekek száma (persze a variánsokkal együtt). (Nép-ének: az egyházi jellegű és alkalmú; Nép-dal: a világi jellegű és alkalmú.) — A világi népdal lehet ott az Intézet gyűjteményében akár 200 ezer is!

Az a 30 ezer népének tehát — köztük a Volly-féle gyűjtés — ma is kötelez, akár „hivatalos” valaki, akár nem. Felnőtt kereszténységünk azonban megköveteli, hogy a liturgikus ének rangját ne tévesszük össze sem a különböző értékű népénekekkel, de semmiképpen sem az „egyházi könnyűzenészek” gyenge próbálkozásaival. És itt az ún. „jó szándék” sem ment fel senkit a magyar értékek — így a magyar népzenei értékek — megismerése és megbecsülése alól sem.

Eddig az aggódásaim.

— *Mit gondol, mennyire értik, tudják ma a papok és a hívők a liturgiát? Mennyire fontos kérdés ez számukra?*

— Erről pontos felmérésem nincsen. Amit sejtek, azért is aggódhatom!

— *Mit szeretne, mi változzék az érintett fontos kérdésekkel kapcsolatban?*

— Igazán nem a Mikulás-napi jókedv bánt, az csak tréfa volt, de azért valamitől mégis nagyon tartok.

Hadd közöljem Farkas Ferenc véleményét. (A Bartók, Kodály, Lajtha László után mégiscsak a legjelentősebb magyar zeneszerzője volt az elmúlt XX. századnak.) Nem sokkal halála előtt megkérdeztek tőle: „Mi a véleménye az egyházi könnyűzenéről?” — „Nem tudtam, hogy ilyen van. De én azt tanultam, hogy az Úr Jézus szenvedett értünk és meghalt, majd harmadnapra föltámadt. Ötven nap múlva, pünkösdkor elküldte a Szentlelket a Boldogságos Szűz Máriára és tizenkét apostolra.” — Majd hozzátette: „De nem a Hófehéreké és a hét Törpére.” Több, mint elgondolkoztató!

Hamvas Béla a zenéről általában nyilatkozva szigorúbban fogalmaz: „A zenei hazugság a legelvetemültebb valamennyi hazugság közül, mert az embert a legvédtelenebb oldaláról demoralizálja.” És az „egyházi liturgikus könnyűzene” bajnokai talán nem is érzik jól eltalálva magukat?

A szentekhez hasonló szelídségű Bálint Sándor, a vallási néprajz Európa-híres professzora 1944-ben még így látta a Győri Könnyező Mária kultuszát: „Alig látunk még kegyhelyet, ahol a papság és a hívő szorosabban összefogott volna a kultusszal, ahol a jámbor hagyományra szögesebb gondtal figyelnének, mint Győrben. A székesegyház vérrel verejtékező Mária-kepe igazán szíve a városnak.” Szent kötelesség ezt a hagyományt a leghűségesebben őrizni!

— *És vannak vigasztalásai?*

Próbato *sic* *p*-100

p-104

1) Szü-le-tét-t-a vi-lá-ga Ké-gy-vá-ló-tó-ja, An-gy-a-la-kó-jót-tet és

p-120 *sic*

sic

ij-hírt hoz-tak, am-Bet-le-hem-ben, m-Bet-le-hem-ben.

p-144

p-152

ti-e e - - - lej-tan. 2) aj-

p-120 *sic*

p-126 *sic*

p-132 *sic*

szaly. ba fet-szik, ke-nán-ná-lu-szik, aj-jaj, min' éss-ke-to

♩-152
 jaj min' fá-zit am-Bet-le- hem-ben sz-bet-le-
 ♩-168
 hem-ben, ti-e-
 ♩-152
 e - ji- szan.

Domokos Pál Péter 1949-es csángó gyűjtéséből, Rajeczky Benjamin lejegyzése. Dioszén (Moldva) — Szárász (Baranya) — Benke Jánosné Benedek Rózsi (43).

—Vannak! Három —a legújabbban megjelent és egyben a legmagasabb helyről jött— üzenet: nekem mélységesen mély vigasztalás is!

Az egyik: 2001 elején Ratzinger bíboros, a Szentatya teológusa a dolgozószobájában fogadta az „ad limina” látogatáson Rómában tartózkodó Magyar Katolikus Püspök Kart. A búcsújáróhelyekkel kapcsolatban a következőket mondta: „*A népi vallásosságot —megtisztítva ferde kinövéseitől— meg kell őrizni,* hiszen választ ad azokra a kérdésekre, amelyek ott élnek az ember szívében, segít az imádságban, ismeretet közvetít, vigyázza az ember lelki egyensúlyát; ugyanakkor a helyesen gyakorolt népi vallásosság egységet teremt, míg a túlértékelt intellektuális vallásosság polarizál, megosztottságot hoz létre.”

A másik: a Szentatya apostoli buzdítása (2003-ból), *Az Egyház Európában* című, mely a 79. pontban így tanít: „Különleges figyelmet kell szentelni a népi jámborságnak is ... E jámborsági formák a különféle társulatok, zarándoklatok, búcsújárások révén széles körben élnek Európa régióiban, és gazdagítják a liturgikus esztendőt, s családi és társas szokásokban és gyakorlatokban is megnyilvánulnak. A lelkipásztoroknak a népi jámborságot becsülniük és támogatniuk kell, s meg is kell újítani úgy, mint *Isten népe bölcsességének sajátos kifejeződését.*” (Nehéz lett volna nekem, ha nem emelhettem volna ki a fentebbi 10 szót.)

A harmadik: ahogyan az Új Ember legújabb számában olvasom: Joseph Ratzinger bíboros, a Hittani Kongregáció prefektusa február 29-én magánkihallgatáson fogadta a Vatikánban Dobszay László egyetemi tanárt, a Magyar Egyházzenei Társaság elnökét. A zenetudós szerző ez alkalommal átnyújtotta a bíborosnak a —kardinalis jóváhagyásával— neki ajánlott *The Bugnini-Liturgy and the Reform of the Reform* című könyvét. Micsoda megnyugtató ez a három bekezdésnyi üzenet a katolikus magyar hívek vallási néprajzával, népénekeivel és imádságos kincseivel foglalkozóknak!

Van azonban még két más vigasztalódásom is. Az egyik: nagyszerűen működik az Egyházzenei tanszak a Zeneművészeti Egyetem keretében. A másik: folytatódik az Új Emberről méltatlanul kihagyott Dobszay-cikkek sorozata *Gondolkodó* címmel. Az előbbi —korom miatt— közvetlenül már nem látogatható a számomra, bár figyelemmel kísérem eredményeiket. Az utóbbihoz pedig —a *Gondolkodóhoz*— bárki könnyedén hozzájuthat. Ebben sokaknak segítettem már eddig is, hogy még a határainkon túl élők is gazdagodjanak belőle.

Tehát —úgy látszik— mégsem szabad aggódnom! Kalkuttai Boldog Teréz anya így tanít *A jobbik éned* című nyolc bátorításában: „A jót, amit teszel, holnap talán elfelejtik: nem számít, tedd a jót!

— *Köszönöm a beszélgetést!*